

OSMANLI TARİHİ II

WEEK 6: XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN

EKONOMİK VE MALİ YAPISI

PROF. DR. YILDIZ DEVECİ BOZKUŞ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ

XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN EKONOMİK VE MALİ YAPISI

- Osmanlı Devleti XIX. yüzyıl ortalarından itibaren dış borçlanmaya gitmiştir.
- Dış borçlanmanın kökenleri XVI. yüzyılda başlayan kronik mali açıklarda görülür.
- Avrupa ülkelerinden borç para alınması önerileri XVIII. yüzyılda ortaya çıkmıştır.
- 1830'larda bir takım İngiliz banker ve diplomatları Osmanlı hükümetini borçlanmaya teşvik etmiştir.
- 1838'de İngilizlerle yapılan Ticaret Antlaşmasında Osmanlı pazarlık gücüne sahip değildir.
- Bu anlaşma ile kaçak ticaretin kontrol altına alınacağı iddia edilse de dışa karşı korunma tedbirleri getirilmeden içerdeki kayıtların kaldırılması ülkeyi Avrupa'nın açık pazarı haline getirmiştir.

İNGİLİZLERLE 1838'DE YAPILAN TİCARET ANTLAŞMASI

- Osmanlı ekonomisinin dışa bağımlılığı sürecini başlamıştır.
- Bu antlaşma serbest ticaret şartlarını hazırlarken, 1839 "Tanzimat Fermanı" ise Batı Kapitalizmi yararına kurulan dışa bağımlılığın gerekli kıldığı idari, mali vb. reformları getirmiştir.
- Osmanlı ekonomisinin Avrupa ekonomisi ile bütünleşme süreci başlamıştır.
- Ancak her bölgenin Avrupa sistemine katılması aynı anda gerçekleşmemiştir.
- Devletin bazı bölgeleri bir müddet daha batı ekonomik boyunduruğunun dışında kalmıştır.
- 1850'de, Londra ve Paris büyük bankalarının kendilerine yeni iş alanları aradıkları bir dönemde İstanbul'daki İngiliz elçisi "Osmanlı Devletine verilecek üç ya da dört milyon sterlinlik bir borç Osmanlı'nın satın alma gücünü artıracak ve bu nedenle ticareti geliştirecektir" ifadelerini kullanmıştır.

XIX. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN EKONOMİK VE MALİ YAPISI

- 1838 Ticaret Sözleşmesi (Balta Limanı Antlaşması)
- 1857 Osmanlı Bankası'nın kurulması
- 1881 Duyun-u Umumiye'nin kurulması

1838 TİCARET SÖZLEŞMESİ (BALTA LİMANI ANTLAŞMASI)

- Mısır Valisi olan Mehmet Ali Paşa'nın olası yeni bir isyanına karşılık Osmanlı Devleti İngiltere'nin desteğini almak için 1838'de Balta Limanı Antlaşması'nın imzalamıştır.
- Mısır meselesinde yaşananlar sonucu Osmanlı Devleti'nin geleceği sorunu bir kez daha Avrupa diplomasisinin gündeminde yer almıştır.

1857 OSMANLI BANKASI'NIN KURULMASI

- Osmanlı İmparatorluğu'nda banka kurma düşüncesi XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren belirmiştir.
- Devletin mali ihtiyaçları çerçevesinde bürokratların gösterdikleri devlet bankası tesis etme çabaları 1863 yılında Osmanlı Bankası'nın kuruluşuyla hayata geçmiştir.

1857 OSMANLI BANKASI'NIN KURULMASI

- Reform çabalarını finanse etmek üzere kaynak yaratarak gelirleri arttırmaya çalışmıştır.
- 1853 yılında Ruslar yapılan ve İngiliz, Fransız politik ve askeri müdahaleleri sayesinde kazanılabilen Kırım Harbi'ni finanse etmek için yapılan dış borçlanma,
- Rum ve Ermeni bankerlerden alınan krediler,
- İlk defa 1840 yılında çıkarılan kağıt paraların savaş sırasında emisyonunun arttırılması vb. gelişmeler gelir-gider dengesini bozmuştur.

KIRIM SAVAŐI VE 1856 PARİS ANTLAŞMASI

Paris Antlaşması öncesi ilan edilen Islahat Fermanı'nda da Avrupa'ya karşı bir çok vaatle birlikte ulusal banka kurulacağı da taahhüt edilmişti.

- Bu döneme kadar yürütölen banka kurma çalışmalarının itici gücü, bir yandan İngiliz sanayi devrimi sonrası Avrupa ile artan dış ticaretin neden olduğu ithalat-ihracat dengesizliğinden kaynaklanan kambiyo sorununu aşmak, diğer yandan aşırı basım nedeniyle değeri düşen ve fiyat artışına yol açan piyasadaki değersiz kağıt paraları tedavülden çekerek dış ticarete yönelik olumsuz etkisini bertaraf etmekte.
- Kırım Harbi sırasında, hazinenin savaş harcamalarını karşılayacak bir bankanın kurulması arzusu eklenmişti.

BANKANIN KURULUŞU

- Acil para ihtiyacının karŐılanması,
- Dış piyasalardan uygun Őartlarda borĉ alınmasında aracı olması
- Avrupa'yı ilgilendiren yanı ise Osmanlı tahvilleri sahiplerinin alacaklarını onlar adına iĉeride tahsil edip dıŐarıya transfer etmesi
- Osmanlı Devleti'ni uluslararası para piyasalarıyla bütünüŐtirerek düzenli sermaye ve mal akıŐını saĝlamak.

1881 DUYUN-U UMUMİYE'NİN KURULMASI

- XIX. Yüzyılda dış borçlar çok arttı.
- 1861 yılında İngiliz Büyükelçisi mali bunalım geçiren Bab-ı Ali'ye Osmanlı Hükümeti'nin borçlarını birleştirdi.
- Bunlara özel kaynaklar bulmayı ve uluslararası bir komisyon kurulması aracılığıyla Osmanlı maliyesi üzerinde kontrol kurmayı teklif etti.
- Ancak Devlet bunu önceleri kabul etmedi.
- 1878 Berlik Kongresi'nde konu yeniden gündeme geldi.
- Hükümet 1881'de Muharrem kararnamesi olarak bilinen bir kararname yayınlayarak alacaklı devletlerle antlaşmaya vardı.
- Böylece Deyun-ı Umumiye kuruldu.

KAYNAKÇA

Kopar, M., & Yolun, M. (2012). 18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Borçlar Tarihine Bir Bakış. *History Studies*, 4, 1.

Şahin, M. (2006). Osmanlı Yöneticilerinde Zihniyet Değişimi ve Batılılaşmanın Başlangıcı. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(3).

Sakal, M. & A.G. Gölçek (2017), "Osmanlı Devleti'nde Mali Bunalım ve Reform", *Sosyoekonomi*, Vol. 25(34), 11-32-26.

Ali Fuat Örenç, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi notları.

Osmanlı Tarihi (1789-1876), Yüksel Çelik, Süleyman Kızıltoprak, Muharrem Varol, Davut Hut, Edt: Zekeriya Kurşun, Davut Hut, Anadolu Üniversitesi Yay., 2013, Eskişehir.

Bayraktar, K. (2002). Osmanlı bankasının kuruluşu. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 71-88.

Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Türk Tarih Kurumu Yay., 2007, pp.75-127.

Mustafa Sakal, Ali Gökhan Gölçek, "Financial Crisis And Reform in the Ottoman State". *Sosyoekonomi* 25 (2017): ss.11-32.

Harun Şahin, "Osmanlı Vergi Sisteminde Reform ve Temettü' Vergisi", *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37 (2013), ss.45-57.

Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Cilt I, Çev: Mehmet Harmancı, İstanbul, 2008, E Yayınları, Pp.277-337.

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi-I, Türk Dili-I, Murat Yayınları, Ankara, Yayın Kodu: 5005.

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Edt: Derviş Kılınçkaya, Siyasal Yay., 5. Baskı, 2004, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Durmuş Yalçın ve diğerleri, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2014.